

Posudek oponenta diplomové práce

Název: Ústavní změny v Maďarsku po roce 2010 ve světle konceptu neliberální demokracie

Autor: Bc. Daniel Slanina

Oponent: Zora Hesová

Předložená diplomová práce se zabývá tématem tzv. neliberální demokracie. Vychází z konstatování vzestupu tzv. neliberálních demokracií v široce pojaté Evropě obecně a v Maďarsku zvláště, které je vedle Polska hlavním příkladem „demokratické recese“ a zároveň laboratoří posunů směrem k politickému systému, který je nejčastěji nazýván „neliberálním“, a to jak jeho hlavním architektem, Viktorem Orbánem, tak i řadou vnějších pozorovatelů. Autor kontextu těchto posunů zkoumá ústavní změny, změny volebního systému a konečně charakter režimu po roce 2010. Jako hlavní otázka se ovšem jeví ona třetí: povaha maďarského politického systému, či režimu, pod Fideszem; obě první jsou součástí analýzy. Autor nejprve v úvodu zmiňuje sérii nedávných vlivných publikací na téma vzestupu, triumfu a pádu tzv. liberální demokracie a ohlašuje záměr téma zkoumat na příkladu Maďarska. V první kapitole se podrobněji věnuje pojmům liberální demokracie, neliberální demokracie a typologii hybridních režimů a zpřesňuje svou výzkumnou otázku: Vybírá si Maďarsko právě jako nejčastěji používaný příklad propadu liberální demokracie do stavu neliberálního demokratického režimu a jako „demonstraci“ krize liberální demokracie obecně. Snaží poté se samostatně posoudit, zda je Maďarsko skutečně jako takový příklad vhodné a potažmo skrze kvalifikaci stěžejního případu tzv. neliberální demokracie kriticky zhodnotit zmiňované diagnózy.

Hlavním cílem je tedy prozkoumat, zda lze současné Maďarsko označit za neliberální demokracii. Autor analýzu připravuje podrobnou diskusí typologie demokratických a hybridních režimů. Jeho hlavním argumentem je, že při posuzování nelze vycházet z minimální procedurální definice demokracie, založené pouze na existenci pravidelných a svobodných voleb, jelikož řada hybridních režimů formální elektorální a ústavní znaky demokracie splňuje, aniž by umožnila širokou a smysluplnou politickou participaci a alternativu. Je tedy nutné kategorii liberální demokracie rozšířit o několik kritérií, které postupně definuje-

Ve výběru kritérií se autor dopouští určité uzavřenosti argumentace, protože opakovaně vybírá právě ta kritéria, která umožní vyzdvihnout rozdíl mezi typem demokracie v Maďarsku a Polsku na jedné straně, a Francií, Německem atd. Na druhé straně přináší sérii deseti relevantních podmínek pro označení režimu za demokratický (str. 75) a shrnuje je do vlastního kritéria „spravedlnosti“, ve kterém má být zajištěn soutěživý charakter demokratických procedur a možnost reálné alternativy. V dalších kapitolách podrobně ale soustředěně popisuje změny na poli ústavního řádu a volebního systému po roce 2010 a dokládá dopady těchto změn na reálnou podobu politické soutěže. Poté se vrací k rozšířeným kritériím liberální demokracie a konstatuje, že Maďarsko splňuje několik formálních či procedurálních podmínek (4 z deseti), ale nespĺňuje podmínky další. Nový politický systém zahrnuje řadu zákonných norem, které favorizují aktuální hegemonní stranu a i v případě jejího odchodu do opozice jí umožní dlouhodobě blokovat pokusy o zvrácení těchto změn. Zejména v oblasti vlivu na klíčové ústavní, soudní a volební instituce, v přístupu ke zdrojům, informacím a právu jsou šance opozice výrazně znevýhodněné v novém politickém systému, který favorizuje aktuální vládní stranu a její stranické a vlivové sítě. Autor ukazuje, že zvláště omezující je volební systém, omezující volební právo určitých typů občanů a znevýhodňující opoziční strany by pro vítězství

by musely za horších podmínek docílit podstatně větších volebních úspěchů, aby získaly šnaci vládnout. Autor dochází k závěru, že Maďarsko zůstává formálně demokracií, ale „materiálně“, z hlediska reálných šancí na úspěch, a na prosazení politické alternativy, demokracií není kvůli nerovnému uspořádání politického hrací pole. Tento pojem – centrální pole – je mimochodem Orbánovi jako fotbalová metafora vlastní a je to i přiznaná strategie V. Orbána.

Autor v odpovědi na rámec tázání konstatuje, že z nastíněných typologií hybridních režimů spadá Orbánovo Maďarsko do kategorie nedemokratického liberálního státu. Autor se tedy vymezuje proti ideologickému čtení tzv. demokratické recese jako posunu k iliberalismu, a označuje Maďarsko ne za neliberální demokracii, ale za režim sám osobě nedemokratický, ale formálně liberální, jelikož formálně zaručující základní politická a občanská práva.

Kritické konstatování podporuje diagnózu demokratického regresu, který autor přičítá demokratickému triumfalismu a iluzi pokroku 90. let; Maďarsko je tedy opravdu příkladem potvrzujícím tuto konstataci, ovšem ve smyslu, který autor upřesňuje.

Práci lze hodnotit jako výbornou. Je postavená na originální analýze; argument je vedený systematicky a přesvědčivě; autor zodpovídá postupně kladené otázky a uzavírá analýzu plodným způsobem. Prokazuje velmi dobrý přehled o relevantní a aktuální literatuře a schopnost stavět se k použitým teoretickým rámcům i kategoriím kriticky. Po formální stránce není práci co vytknout.

Připomenout by bylo možné následující: Práce je orientovaná výrazně teoreticky; část analyzující změny maďarského politického systému se zabývá právě pouze formálními změnami, a málo oním „materiálním“ dopadem: Předpokládá jak monolitčnost a stabilitu Fideszu, tak i pevnost oněch neformálních vlivových skupin, které mají zvýhodnění dnešní hegemonní strany upevňovat skrze jmenované Orbánovy soudce, vedoucí institucí, médií atd. Není však možné si představit, že právě tak může většinový systém pomoci proměnit posun preferencí v drtivou výhru jakéhosi budoucího subjektu (odštěpeného od Fideszu), pokud Fidesz právě nemá pevnou ideologickou základnu, nebo rozpad na Orbána vázaných vlivových sítí? Nezaměňuje analýza dnešní hegemonní stranický maďarský systém a politický systém jako takový? Není argument pro zvýhodňování aktuální hegemonní strany omezený právě na politické vztahy ve střednědobém horizontu? Nejde nakonec o autoritářský systém (jak jej analyzuje řada maďarských pozorovatelů)?

Dále, zajímavý, originální rozměr práce je to, že se autor zabývá systémovou demokratičností a méně ideologickou sebeinterpretací Orbánova Maďarska, což umožňuje Orbánův vlastní popis relativizovat a kritizovat. Ovšem autor se sám do určitého „ideologického“ rámce situuje. Vsadil svou analýzu do rámce navrhnutého Timothy Snyderem v *Cestě k nesvobodě*, kde kriticky popisuje liberální iluzi pokroku k univerzalitě liberální demokracii jako politiku nevyhnutelnosti a reakci na ni jako politiku věčnosti. Právě toto rámování, ke kterému se hlásí, ale neodpovídá typu analýzy – naopak, ústavní a volební změny v Maďarsku silně ideologickou „politikou věčnosti“ nepředpokládají, a pokud je přítomná, pak zřejmě zcela instrumentálně v boji za upevnění moci. Práce tedy vykazuje jakýsi rozpor mezi kritickou, angažovanou a ideologickou diagnózou T. Snydera a na straně druhé mezi méně zaujatou, abstraktnější analýzou, která ale ve Snyderově rámci přesto působí jako důkaz „demokratického regresu“.

Zcela na konec, práce neuvádí svou otázku hned, ale až v první třetině; úvod a první kapitola opakují podobné argumenty. Příhodnější by snad bylo vyvarovat se opakování, ponechat konceptuální analýzu na první kapitole včetně rozvedení teorií Snydera, Huntingtona atd., a v úvodu lépe zdůvodnit relevanci otázky, označit svůj vlastní hodnotící postoj a jasněji, rychleji definovat svůj cíl a směr analýzy.

Doporučuji k obhajobě. Navrhuji ohodnocení výborně.